

Мэта курса “Асновы тэорыі і практыкі мастацкага перакладу з блізкароднасных моў” будзе дасягнута пры ўмове рацыянальнага спалучэння тэарэтычных выкладак з цікавым ілюстрацыйным матэрыялам, выбраным з найлепшых перакладаў беларускай мастацкай паэзіі і прозы.

Літаратура

1. Фёдоров А.В. Основы общей теории перевода: Лингвистические проблемы. М: Высш. школа, 1983. 303 с.
2. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика: О газетно-информационном и военно-публицистическом переводе. М: Воениздат, 1973. 280 с.

С.В. Мартынкевіч

ПАНЯЦЦЕ КАМУНІКАТЫЎНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ Ў КАНТЭКСЦЕ КАМУНІКАТЫЎНА-ДЗЕЙНАСНАГА ПАДЫХОДУ ДА НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ Ў СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЕ

Камунікатыўна-дзеясны падыход як адзін з прыярытэтных накірункаў у методыцы навучання беларускай мове арыентуецца на фарміраванне моўнай асобы вучня, яго разумовых, моўных, маўленча-каmunікатыўных здольнасцей. Сутнасць такога падыходу заключаецца ў навучанні мове як сродку зносінаў у адпаведнасці з камунікатыўна-дзеяснымі патрэбамі дзіцяці – вучэбнымі, працоўнымі, грамадскімі, школьнымі, гульнёвымі і інш.

На думку доктара педагагічных навук М.Г. Яленскага, “...рэканструкцыя зместу навучання мове набывае асобна арыентаваны характар, дзе існуюць не дзве паралельныя лініі моўнага і маўленчага развіцця дзяцей, а адна – маўленча-каmunікатыўна-дзеясная” [1, с. 85].

Тэорыя маўленчай дзейнасці сцвярджае, што маўленне як асобы від псіхічнай, інтэлектуальнай дзейнасці, непарыўна звязана з мысленнем і з’яўляецца сродкам фарміравання і фармулёўкі думкі пры дапамозе мовы. Гэта азначае, што ў працэсе маўленчай дзейнасці развіваюцца маўленчаразумовыя здольнасці дзіцяці. Маўленне існуе не дзеля маўлення, а дзеля таго, каб вырашаць пэўныя камунікатыўныя задачы (паведамлення, уздзеяння, выражэння згоды / нязгоды і інш.). Маўленчая дзейнасць з’яўляецца часткай агульнай дзейнасці чалавека.

Навучаць маўленню – значыць, перш за ўсё, вучыць моўным зносінам, якія ў якасці “канчатковай мэты навучання прадугледжваюць

фарміраванне камунікатыўнай кампетэнцыі” [2, с. 140]. Таму, калі гаворка ідзе пра навучанне мове як сродку зносін, улічваючы, што маўленне актыўна звязана з мысленнем, развіццём асобы вучня і яго камунікатыўнай дзейнасцю, у лінгваметодыцы ўсё часцей выкарыстоўваецца тэрмін “камунікатыўная кампетэнцыя”. Аб’ём і структура гэтага паняцця ў мовазнаўстве і методыцы адназначна не акрэслены. Аналіз метадычных даследаванняў сведчыць пра разнастайныя падыходы да вытлумачэння яго сутнасці.

На думку праф. М.Р. Львова, камунікатыўная кампетэнцыя – гэта “веданне мовы, яе фанетыкі, лексікі, граматыкі, стылістыкі, культуры маўлення, валоданне гэтымі сродкамі мовы і механізмамі маўлення – гаварэння, чытання, аўдзіравання, пісьма – у межах сацыяльных, прафесійных, культурных патрэб чалавека” [3, с. 92]. Яна набываецца як у выніку маўленчай дзейнасці на роднай мове, так і ў працэсе спецыяльнага навучання і з’яўляецца важнейшай характарыстыкай моўнай асобы.

Даследчыца А.А. Яўграфава называе камунікатыўную кампетэнцыю “якасцю маўленчай асобы”, якая складаецца з моўнай, прадметнай, лінгвістычнай і прагматычнай кампетэнцый. Моўная кампетэнцыя – гэта веданне адзінак мовы і правіл іх спалучэння, якія з’яўляюцца базай для ажыццяўлення суразмоўніцтва. Моўная кампетэнцыя носіць двухбаковы характар: яна аб’ядноўвае мову і маўленне і характарызуе асобу як чалавека, які ведае мову і ўмее карыстацца мовай на аснове граматычных правіл. Прадметная кампетэнцыя – неад’емная частка камунікатыўнай кампетэнцыі. Яна фарміруе ў свядомасці чалавека карціну свету, адлюстроўваючы ў словах прадметы і адносіны паміж імі, і складаецца на падставе актыўнага валодання моўнымі адзінкамі. Прагматычная кампетэнцыя – гэта магчымасць ажыццяўлення маўленчай дзейнасці, абумоўленай камунікатыўнымі мэтамі. Яна прадвызначае адбор моўных сродкаў, уменне карыстацца варыятыўнымі формамі, здольнасць да суразмоўніцтва ў адпаведнасці з умовамі, у якіх адбываецца маўленне, статусам адрасата, суб’ектам абмеркавання, а таксама выбар патрэбных формаў, выбар тыпу, стылю маўлення. Прагматычная кампетэнцыя разглядаецца ў складзе базіса камунікатыўнай кампетэнцыі. Лінгвістычная кампетэнцыя, на думку даследчыцы, мае дачыненне да асоб, якія спецыяльна займаюцца мовазнаўствам [4, с. 82].

Паводле даследаванняў Т.С. Кудраўцавай, камунікатыўная кампетэнцыя ў самым агульным сэнсе – гэта “здольнасць індывіда вырашаць моўнымі сродкамі тыя ці іншыя камунікатыўныя задачы

ў розных сферах і сітуацыях суразмоўніцтва”. З гэтага вынікае, што камунікатыўная кампетэнцыя складаецца з двух кампанентаў – лінгвістычнага і сацыяльнага, што азначае сувязь пэўнага аб’ёму лінгвістычных і сацыяльных ведаў з уменнямі і навыкамі суразмоўніцтва. Канкрэтызуючы паняцце камунікатыўнай здольнасці, адзначаецца веданне мовы і тэарэтычных звестак пра мову; уменне суадносіць моўныя сродкі з задачамі, мэтамі і сітуацыяй маўлення; уменне арганізаваць суразмоўніцтва з улікам сацыяльных нормаў паводзін; валоданне нацыянальнай спецыфікай ужывання моўных сродкаў. Такім чынам, адметнымі рысамі камунікатыўнай кампетэнцыі будуць адэкватнасць (адпаведнасць) і прыймальнасць выказвання (тэксту) ва ўмовах рэальнай камунікацыі [2, с. 141].

Даследчыца А.А. Быстрова разглядае камунікатыўную кампетэнцыю як веды, уменні і навыкі, неабходныя для разумення чужых і стварэння ўласных праграм маўленчых паводзін у адпаведнасці з мэтай, сферай і сітуацыяй маўлення. Камунікатыўная кампетэнцыя ўключае веданне асноўных паняццяў лінгвістыкі маўлення, уменні і навыкі аналізу тэксту і ўласна камунікатыўныя ўменні і навыкі суразмоўніцтва ў адпаведнасці са сферамі і сітуацыямі маўлення, з улікам адрасата, стылю [5, с. 5].

Фактычна паняцце “камунікатыўная кампетэнцыя” ва ўсіх прапанаваных варыянтах мае ў якасці агульнага тое, што абазначае адзінства маўленчай дзейнасці і маўленчых паводзін. Ажыццяўленне маўленчай дзейнасці не магчыма без ведання сістэмы мовы: разумення значэнняў слоў і фразеалагізмаў, іх спалучальных магчымасцей, сферы ўжывання, умення суадносіць іх з рэаліямі ці паняццямі. Узбагачэнне актыўнага слоўнікавага запasu будзе спрыяць больш дакладнай камунікацыі: чым больш слоў ведае чалавек, тым больш дакладна ён можа выказаць сваю думку. Слова нясе разнастайную семантычную інфармацыю – паняццёвую, эматыўную, функцыянальна-стылістычную, граматычную – і займае пэўную пазіцыю камунікатыўных адзінках, забяспечваючы акты маўлення людзей. Усведамленне адценняў лексічных і граматычных значэнняў будзе дапамагаць выбару з ліку моўных сродкаў, што ўтрымлівае маўленчая памяць, менавіта тых, якія неабходны ў пэўнай сітуацыі. Маўленчыя паводзіны патрабуюць валодання правіламі карыстання мовай, якія вызначаюцца наступнымі камунікатыўнымі фактарамі: сферай маўлення, тэмай, камунікатыўнай задачай, сітуацыяй, удзельнікамі (камунікантамі). Вынікам маўленчай дзейнасці будзе з’яўляцца думка і тэкст, вынікам маўленчых паводзін – адносіны паміж

людзьмі і эмоцыі. Гэта значыць, што ў працэсе вывучэння беларускай мовы фарміраванне сацыяльна актыўнай асобы дзіцяці павінна арыентавацца не толькі на веданне сістэмы мовы і валоданне лінгвістычным матэрыялам, але і на сацыяльныя моўныя нормы і правілы маўленчых паводзін, што і прадвызначае, іншымі словамі, фарміраванне камунікатыўнай кампетэнцыі вучня.

Такім чынам, сутнасць паняцця “камунікатыўная кампетэнцыя” будзем разумець як сістэму ведаў і практычных уменняў, якія забяспечваюць свабоднае маўленне і ўключаюць тры кампаненты: лексіка-граматычную кампетэнцыю, сацыякультурную кампетэнцыю і кампетэнцыю выказвання.

Фарміраванне лексіка-граматычнай кампетэнцыі патрабуе развіцця лексічных уменняў: дарэчнага ўжывання слова ў тэксце, умення ацэньваць тэкст з лексічных пазіцый (дакладнасці, разнастайнасці лексічных адзінак) і пазіцыі камунікатыўнай мэтазгоднасці; марфалагічных уменняў: правільнага ўжывання граматычных з’яў у маўленні на марфалагічным узроўні, камунікатыўна мэтазгодны выбар марфалагічных сродкаў мовы; сінтаксічных уменняў: умення ствараць тэксты рознай ступені сінтаксічнай складанасці, выбіраць сінтаксічныя сродкі ў адпаведнасці з камунікатыўнай мэтазгоднасцю выказвання. Такім чынам, лексіка-граматычная кампетэнцыя – гэта ўменні і навыкі адэкватнага выбару моўных адзінак і граматычных формаў, іх спалучэнне і правільнае ўжыванне ў маўленні ў адпаведнасці з сітуацыяй камунікацыі.

Улічваючы, што камунікацыя заўсёды адбываецца ў сацыякультурным і этнакультурным кантэксце, яна патрабуе здольнасці валодаць моўнымі нормаў, маўленча-этычнымі правіламі карыстання мовай у залежнасці ад сітуацыі суразмоўніцтва, ведання нацыянальнай спецыфікі ўжывання моўных сродкаў, іншымі словамі – фарміравання сацыякультурнай кампетэнцыі.

Кампетэнцыя выказвання – гэта веданне асноўных паняццяў лінгвістыкі маўлення – стыляў, тыпаў маўлення, спосабаў сувязі сказаў у тэксце, а таксама здольнасць успрымаць і прадудцыраваць тэкст, планаваць, кантраляваць камунікатыўны акт.

Калі суаднесці кампаненты камунікатыўнай кампетэнцыі з моўнымі здольнасцямі, якія адпавядаюць узроўням моўнай асобы, можна ўбачыць, што лексікон і тэзаурус утрымліваюць элементы камунікатыўнай кампетэнцыі, прагматыкон забяспечваецца камунікатыўнай кампетэнцыяй асобы. Гэта значыць, у працэсе фарміравання камунікатыўнай кампетэнцыі

будуць узбагачацца ўзроўні моўнай асобы, што з'яўляецца галоўнай мэтай навучання беларускай мове ў сучаснай школе.

Такім чынам, улічваючы тое, што праблема камунікатыўнай накіраванасці навучання застаецца актуальнай, варта звярнуць увагу на сістэму работы, формы і метады, якія забяспечвалі б фарміраванне камунікатыўнай кам-петэнцыі пры вывучэнні беларускай мовы як вучэбнага прадмета.

Літаратура

1. Яленскі М.Г. Лінгвадыдактычная парадыгма асобасна арыентаванага навучання мове ў сучаснай школе. Мінск: НІА, 2002. 212 с.
2. Что значит знать язык и владеть им / Под ред. Н.М. Шанского. Л.: Просвещение, 1989. 192 с.
3. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике преподавания русского языка. М.: Высшая школа, 1999. 272 с.
4. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник од ред. Т.А. Ладыженской и А.К. Михальской. М.: Флинта, Наука, 1998. 312 с.
5. Быстрова Е.А. Коммуникативная методика в преподавании родного языка // Русский язык в школе. 1996. № 1.

Е.А. Пригодич

РОЛЕВЫЕ ИГРЫ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Как известно, большое значение в организации учебного процесса играет мотивация учения. Придание тому или иному виду учебной деятельности нестандартных, оригинальных приемов обеспечивает быстроту запоминания, понимание и усвоение учебного материала. Введение игровых ситуаций в процесс обучения иностранному языку стимулирует познавательную деятельность обучаемых, порождает творческую активность. Игры положительно влияют на формирование познавательных интересов обучаемых, способствуют осознанному освоению иностранного языка. Широкие возможности для активизации учебного процесса дает использование ролевых игр. Ролевая игра – методический прием, относящийся к группе активных способов обучения практическому владению иностранным языком, которая может рассматриваться как упражнение, способствующее формированию собственного мнения или суждения. Эффективность обучения здесь обусловлена в первую очередь взрывом мотивации, повышением интереса